

DAFTAR PUSTAKA

B. Surat Kabar

- Bataviaasch Nieuwsblad*, 1903-1924
- Darmo-Kondo*, 1910
- De Indische Courant*, 1922-1927
- De Locomotief*, 1903
- De Sumatra Post*, 1911-1927
- De Volharding*, 1917-1922
- Djawa-Tengah*, 1923
- Djawi Kondo*, 1909
- Het Nieuws van den Dag voor Nederlandsch-Indië*, 1908-1927
- Islam-Bergerak*, 1923
- Kereta Api*, 1927
- Matahari*, 1923
- Medan Boediman*, 1915-1918
- Neratja*, 1918 dan 1919
- Njala*, 1926
- Oetoesan Hindia*, 1916-1923
- Pemberita Betawi*, 1909-1911
- Persatoean Ra'jat*, 1925
- Priboemi*, 1921 dan 1922
- Proletar*, 1925
- Saro Tomo*, 1916
- Sinar Djawa*, 1914-1918
- Sinar-Hindia*, 1918-1922
- Si Tetap*, 1918-1926
- Soeara-Bekelai*, 1920

Soeara Kaoem Boeroeh, 1921

Soerabaiasch Handelsblad, 1903

Soewara S.S. Bond, 1910 dan 1911

B. Arsip dan Terbitan Resmi

Arsip Nasional Republik Indonesia, Jakarta

Arsip Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, Amsterdam, (*iisg.nl*)

Arsip foto Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde, Leiden, (*kitlv.nl*)

Centraal Kantoor voor de Statistiek van het Departement van Landbouw, Nijverheid en Handel. (1933). *Indisch Verslag 1933, II. Statistisch Jaaroverzicht van Nederlandsch-Indië over het Jaar 1932*. Batavia: Landsdrukkerij

Departement van Landbouw, Nijverheid en Handel. (1931). *Volkstelling 1930, Voorloopige Uitkomsten, 1e Gedeelte, Java en Madoera*. Batavia: Landsdrukkerij

Handelingen Eerste Kamer 1924-1925, 35ste Vergadering, Woensdag 25 maart 1925

Handelingen Tweede Kamer 1923-1924, 24ste Vergadering, Woensdag 30 januari 1924

Handelingen Tweede Kamer 1923-1924, 25ste Vergadering, Donderdag 31 Januari 1924

Handelingen Tweede Kamer 1925-1926, 26ste Vergadering, Dinsdag 20 April 1926

Hoofdbestuur van de V.S.T.P. [t.t.]. *Groepsvertegenwoordiging*. Semarang: Masman & Stroink

Kamerstuk Tweede Kamer 1922-1923 kamerstuknummer 5 ondernummer I, Bijlage G—Koloniaal Verslag 1921. Handelingen der Staten-Generaal. Bijlangen 1921-1922. 5. Ned.-Indië

Kamerstuk Tweede Kamer 1923-1924 kamerstuknummer 4 ondernummer 11, Bijlage B—Begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1924. 4. 11.

Kamerstuk Tweede Kamer 1924-1925 kamerstuknummer 5 ondernummer I, Bijlage A—Verslag van bestuur en staat van Nederlandsch-Indië

Kamerstuk Tweede Kamer 1926-1927 kamerstuknummer 289 ondernummer 1-2, Bijlangen Tweede Kamer—Inlichtingen op het adres van Wiria Atmadja

Laporan-laporan Gerakan Protes di Jawa. (1981). Jakarta: Arsip Nasional Republik Indonesia

Memori Serah Jabatan, 1921-1930, Jawa Timur dan Tanah Kerajaan. (1978). Jakarta: Arsip Nasional Republik Indonesia. [Penerbitan Sumber-sumber Sejarah no. 10]

Memori Serah Jabatan, 1931-1940, Jawa Barat (I). (1980). Jakarta: Arsip Nasional Republik Indonesia. [Penerbitan Sumber-sumber Sejarah no. 11]

Memori Serah Jabatan, 1931-1940, Jawa Tengah. (1977). Jakarta: Arsip Nasional Republik Indonesia. [Penerbitan Sumber-sumber Sejarah no. 9]

Nederlandsch Indische Staatsspoor- en Tramwegen [Brosur, t.t.]

Otonomi Daerah di Hindia Belanda. (1998). Jakarta: Arsip Nasional Republik Indonesia

Rapport van het onderzoek naar de dienst- en rusttijden van het Spoor- en Tramweg personeel op Java, ingesteld door de Vereeniging van Spoor- en Tramweg personeel in Nederlandsch-Indië, gedurende het tijdvak van 1 t/m 14 October 1914.

Sarekat Islam Lokal. (1977). Jakarta: Arsip Nasional Republik Indonesia. [Penerbitan Sumber-sumber Sejarah No. 7]

Verslag betreffende het Spoor- en Tramwegwezen in Nederlandsch-Indië over 1922. (Achtste Verslag). (1925). Weltevreden: Landsdrukkerij

Verslag betreffende het Spoor- en Tramwegwezen in Nederlandsch-Indië over 1923. (Negende Verslag). (1925). Weltevreden: Landsdrukkerij

Verslag der Gemeente Soerabaja over 1920. (1922). Soerabaja: E. Fuhri & Co.

Verslag der Staatsspoor en Tramwegen in Nederlandsch-Indie over het jaar 1923. (1925). Weltevreden: Landsdrukkerij

Verslag van de Arbeidscommissie betreffende de wettelijke vastelling van minimumloonen voor werknemers op Java en Madoera [1920]

Verslag van den toestand der Gemeente Semarang over 1918. [t.t.]. Semarang: GCT Van Dorp & Co

Verslag van den toestand der Gemeente Semarang over 1919. [t.t.]. Semarang: GCT Van Dorp & Co

C. Buku dan Artikel

A. Baars dan Henk Sneevliet. (1991). *Socialisme in Indonesie Deel 2: Het Proces Sneevliet 1917.* Leiden: KITLV Uitgeverij

Audit, DN. (1952). *Sedjarah Gerakan Buruh Indonesia*. Jakarta: Jajasan Pembaruan

Bijlmer, Joep. "Developments in Household Incomes and Expenditures on Java: A Comparative and Critical Review of Budget Studies". Dalam Peter JM Nas (ed.). (1986). *The Indonesian City: Studies in Urban Development and Planning*. Dordrecht: Doris Publications. [Verhandelingen van het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde, vol. 117]

Bleeker, P. "Nieuwe bijdragen tot de kennis der bevolkingstatistiek van Java". *Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde van Nederlandsch-Indië*, No. 16, 1869

Bloembergen, Marieke. *De Geschiedenis van de Politie in Nederlands-Indië: Uit Zorg en Angst*. A. b. Tristam P. Moeliono dkk. (2009). *Polisi Zaman Hindia Belanda: Dari Kepedulian dan Ketakutan*. Jakarta: Kompas dan KITLV

Boomgaard, Peter. "Labour in Java in 1930's" (*Working Paper on Asian Labour*. [t.t.])

Booth, Anne. "What do Trends in Wages Tell Us About Living Standards? Some Evidence from Southeast Asia". Makalah untuk seminar XIV International Economic History Congress, Helsinki, Agustus 2006

———. "Living Standards and the Distribution of Income in Colonial Indonesia: A Review of the Evidence". *Journal of Southeast Asian Studies*, Vol. 19, No. 2, September 1988

van den Bosch, Amry. "A Problem in Java: The Chinese in the Dutch East Indies". *Pacific Affairs*, Vol. 3, No. 11, November 1930

Bosma, Ulbe. "Citizens of Empire: Some Comparative Observations on the Evolution of Creole Nationalism in Colonial Indonesia". *Comparative Studies in Society and History*, Vol. 46, No. 4, Oktober, 2004

Breman, JC. (1971). *Java, bevolkingsgroei en demografische structuur*. A.b. Sugarda Purbakawatja. *Djawa, Pertumbuhan Penduduk dan Struktur Demografis*. Jakarta: Bharatara

Brousson, H.C.C. Clockner. *Gedenkschrijften van een oud kolonial*. A. b. Achmad Iskandar. (2007). *Batavia Awal Abad 20*. Jakarta: Masup Jakarta

Budiawan. (2006). *Anak Bangsawan Bertukar Jalan*. Yogyakarta: LKiS

Burke, Peter. "Overture: the New History, its Past and its Future". Dalam Burke, Peter (ed.). (1992). *New Perspectives on Historical Writing*. Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press

Colombijn, Freek. "Toooot! Vrooom! The Urban Soundscape in Indonesia". *Sojourn: Journal of Social Issues in Southeast Asia*, Vol. 22, No. 2, Oktober 2007

———. (2010). *Under Construction: The politics of urban space and housing during the decolonization of Indonesia, 1930-1960*. Leiden: KITLV. [Verhandelingen van het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde, vol. 246]

- Cooper, Frederick. (2005). *Colonialism in Question: Theory, Knowledge, History*. California: University of California Press
- Coté, Joost. "Colonial Design: Thomas Karsten and the planning of urban Indonesia". Makalah untuk 15th Biennial Conference of the Asian Studies Association of Australia di Canberra pada 29 Juni – 2 Juli 2004
- Crissman, Lawrence W. "The Segmentary Structure of Urban Overseas Chinese Communities". *Man*, Vol. 2, No. 2
- Day, Clive. (1904). *The Policy and Administration of the Dutch in Java*. New York: Macmillan
- van Dijk, Kees. (2007). *Nederlands Indies and the Great War*. Leiden: KITLV. [Verhandelingen van het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde, vol. 256]
- Elson, R.E. "Sugar Factory Workers and the Emergence of 'Free Labour' in Nineteenth-Century Java". *Modern Asian Studies*, Vol. 20, No. 1, 1986
- van der Eng, Pierre. "'De-industrialisation' and colonial rule: The cotton textile industry in Indonesia, 1820-1941". Makalah untuk XIV International Economic History Congress di Helsinki, Finland, 21-25 Agustus 2006
- Eriksen, Thomas Hylland. (1993). *Ethnicity and Nationalism* (second edition). London: Pluto Press
- Erwiza Erman dan Ratna Saptari (ed.). (2013). *Dekolonisasi Buruh Kota dan Pembentukan Bangsa*. Jakarta: KITLV-Jakarta, NIOD, dan YOI
- Fernando, M.R. "Growth of Non-Agricultural Economic Activities in Java in the Middle Decades of Nineteenth Century". *Modern Asian Studies*, Vol. 30, No. 1, Februari 1996
- Fitspatrick, Elizabet B. "The Public Library as Instrument of Colonialism: The Case of the Netherlands East Indies". *Libraries & the Cultural Records*, Vol. 43, No. 3, 2008
- Furnivall, JS. *Netherlands India: A Study of Plural Economy*. A. b. Samsudin Berlian. (2009). *Hindia Belanda: Studi tentang Ekonomi Majemuk*. Jakarta: Freedom Institute
- Gavin W. Jones and Pravin M. Visaria. (1997). *Urbanization in large developing countries: China, Indonesia, Brazil, and India: International studies in Demography*. New York: Clarendon Press
- Geertz, Clifford. *After the Fact: Two Countries, Four Decades, One Anthropologist*. A. b. Landung Simatupang. (1998). *After the Fact: Dua Negeri, Empat Dasawarsa, Satu Antropolog*. Yogyakarta: LKiS
- Soe Hok Gie. (1999). *Di Bawah Lentera Merah*. Yogyakarta: Bentang Pustaka

- Goozen, Hans. (1999). *A demographic history of Indonesian archipelago, 1880-1942*. KITLV: Leiden. [Verhandelingen van het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde, vol. 183]
- Gouda, Frances. *Dutch Culture Overseas: Colonial Practice in the Netherland Indies*. A. b. Jugiarie Soegiarto & Suma Riella Rusdiarti. (2007). *Dutch Culture Overseas: Praktik Kolonial di Hindia Belanda, 1900-1942*. Jakarta: Serambi
- Hagen, James M. "Read All about It: The Press and the Rise of National Consciousness in Early Twentieth-Century Dutch East Indies Society". *Anthropological Quarterly*, Vol. 70, No. 3, Juli 1997
- Hansen, Karen Tranberg. "The World in Dress: Anthropolgical Perspectives on Clothing, Fashion, and Culture". *Annual Review of Anthropology*, Vol. 33, 2004
- Hobsbawn, EJ. "From Social History to the History of Society". *Daedalus*, no. 100, 1971
- Howard Dick, Vincent J.H. Houben, J. Thomas Lindblad, dan Thee Kian Wie. (2002). *The emergence of a national economy: An economic history of Indonesia, 1800-200*. Honolulu dan Crows Nest
- Ingleson, John. "Bound Hand and Foot: Railway Workers and the 1923 Strike in Java". *Indonesia*, no. 31, April 1972
- . "Life and Work in Colonial Cities: Harbour Workers in Java in the 1910s and 1920s". *Modern Asian Studies*, Vol. 17, No. 3, 1983
- . "Worker Consciousness and Labour Unions in Colonial Java". *Pacific Affairs*, Vol. 54, No. 3, Musim Gugur, 1981
- . (1986). *In Search of Justice: Workers and Unions in Colonial Java, 1908-1926*. Singapore: Oxford University
- Kamus Besar Bahasa Indonesia*, edisi keempat. (2010). Jakarta: Gramedia
- Sartono Kartodirdjo. (1992). *Pendekatan Ilmu Sosial dalam Metodologi Sejarah*. Jakarta: Gramedia
- Kees van Dijk dan Jean Gelman Taylor (ed.). (2011). *Cleanliness and Culture: Indonesian Histories*. Leiden: KITLV. [Verhandelingen van het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde, vol. 272]
- van der Kroef, Justus M. "The Indonesian Eurasian and His Culture". *Phylon*, Vol. 16, No. 4, 4th Quarter, 1955
- Kuntowijoyo. (2003). *Metodologi Sejarah*. (Edisi kedua). Yogyakarta: Tiara Wacana
- Kwantes, R.C. (ed.). (1975). *De Ontwikkeling van de Nationalistische Beweging in Nederlandsch-Indië. Erste Stuk, Medio 1917-1923*. Groningen: H.D. Tjeenk Willink BV

- Kwantes, R.C. (ed.). (1978). *De Ontwikkeling van de Nationalistische Beweging in Nederlandsch-Indië. Tweede Stuk Medio 1923-1928*. Groningen: Wolters-Noordhoff
- Lindblad, J. Thomas. "The late colonial state and economic expansion, 1900-1930s". Dalam Howard Dick, Vincent J.H. Houben, J. Thomas Lindblad, dan Thee Kian Wie. (2002). *The emergence of a national economy: An economic history of Indonesia, 1800-200*. Honolulu dan Crows Nest: ASAA
- Lombard, Denys. *Le carrefour Javanais. Essai d'histoire globale. III. L'heritage des royaumes concentriques*. A.b. Winarsih Partaningrat Arifin, Rahayu S. Hidayat, dan Nini Hidayati Yusuf. (2005). *Nusa Jawa: Silang Budaya. Kajian Sejarah Terpadu. Bagian III: Warisan Kerajaan-kerajaan Konsentris*. Jakarta: Gramedia, 2005
- Marks, Daan. "Occupational structure and structural change in Indonesia, 1880-200". Makalah untuk *Hi-Stat Workshop on Historical Occupational Structures: Asian and European Perspectives*, di Hitotsubashi University, Jepang, pada 28 September 2007
- McVey, Ruth T. (1968). *The Rise of Indonesian Communism*. Ithaca: Cornell University Press
- Mohapatra, Prabhu. "Asian Labour: Culture, Consciousness and Representations". Dalam Prabhu Mohapatra, Andrew Wells, Samita Sen. "Asian Labour: A Debate on Culture, Consciousness and Representation" (*Working Papers On Asian Labour*, 1997)
- Moon, Suzanne. "The Emergence of Technological Development and the Question of Native Identity in the Netherlands East Indies". *Journal of Southeast Asian Studies*, Vol. 36, No. 2, Juni, 2005
- Mrázek, Rudolf. *Engineers of Happy Land: Technology and Nationalism in a Colony*. A. b. Hermojo. (2006). *Engineers of Happy Land: Perkembangan Teknologi dan Nasionalisme di sebuah Koloni*. Jakarta: Obor
- Nas, Peter JM. "Introduction: A General View on the Indonesian Town". Dalam Peter JM Nas (ed.). (1986). *The Indonesian City: Studies in Urban Development and Planning*. Dordrecht: Doris Publications. [Verhandelingen van het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde, vol. 117]
- Nieuwenhuys, Rob. (1999). *Mirror of The Indies*. Singapore: Periplus
- Oxford Advanced Learner's Dictionary*, 7th edition. (2007). Oxford: Oxford University Press
- Pelzer, Karl J. "Tanah Sabrang and Java's Population Problem". *The Far Eastern Quarterly*, Vol. 5, No. 2, Februari, 1946)
- Reid, Anthony. (2010). *Imperial Alchemy: Nationalism and Political Identity in Southeast Asia*. New York: Cambridge University Press
- van Roosmalen, Pauline. "Expanding Grounds, The Roots of Spatial Planning in Indonesia". Dalam Colombijn, Freek dkk (ed.), (2005). *Kota Lama Kota Baru: Sejarah Kota-kota di Indonesia*. Yogyakarta: Ombak

- Ruth I. McVey dan Semaoen. "An Early Account of the Independence Movement". *Indonesia*, Vol. 1, April 1966
- Schiller, A. Arthur. "Labor Law and Legislation in the Netherlands Indies". *The Far Eastern Quarterly*, Vol. 5, No. 2, Februari 1946
- Shiraishi, Takashi. (1997). *Zaman Bergerak, Radikalisme Rakyat di Jawa 1912-1926*. Jakarta: Pustaka Utama Grafiti
- Silas, Johan. "Perjalanan Panjang Perumahan di Indonesia dalam dan sekitar abad XX". Dalam Freek Colombijn dkk (ed.). (2005). *Kota Lama Kota Baru: Sejarah Kota-kota di Indonesia*. Yogyakarta: Ombak
- Sjamsuddin, Helius. (2007). *Metodologi Sejarah*. Yogyakarta: Ombak
- Soekiman, Djoko. (2011). *Kebudayaan Indis: Dari Zaman Kompeni sampai Revolusi*. Jakarta: Komunitas Bambu
- Standing, Guy. "Circulation and the Labour Process". Dalam Stunding, Guy (ed.). (1985). *Labour Circulation and the Labour Process*. Sidney dan New Hampshire: International Labour Organization
- Stoler, Ann Laura. "Affective States". Dalam David Nugent dan Joan Vincent (ed.). (2007). *A Companion to the Anthropology of Politics*. Oxford: Blackwell Publishing
- Sulistyo, Bambang. (1995). *Pemogokan Buruh, sebuah Kajian Historis*. Yogyakarta: Tiara Wacana
- Surjomihardjo, Abdurrachman. (2008). *Kota Yogyakarta Tempo Doeloe, Sejarah Sosial 1880-1930*. Jakarta: Komunitas Bambu
- Taylor, Jean Gelman. *The Social World of Batavia*. A.b. Tim Komunitas Bambu. (2009). *Kehidupan Sosial di Batavia: Orang Eropa dan Eurasia di Hindia Timur*. Jakarta: Masup Jakarta
- Tichelman, Fritjof. (1974). *Henk Sneevliet (1888-1942): Een politieke biografie*. Amsterdam: Kritiese Biblioteek Van Gennep
- Tichelman, Fritjof. (ed.). (1985). *Socialisme in Indonesië, De Indische Sociaal-Democratische Vereeniging, 1897-1917. Deel I*. Dordrecht: Foris Publication
- Tunas, Devisari. "Colonial Railway and the Trend of Jakarta Urban Development". Dalam Freek Colombijn dkk (ed.). (2005). *Kota Lama Kota Baru: Sejarah Kota-kota di Indonesia*. Yogyakarta: Ombak
- W.F. Wertheim dan The Siauw Giap. "Social Change in Java, 1900-1930". *Pacific Affairs*, Vol. 35, 1962
- Walzer, Michael. "The Politics of Michel Foucault". Dalam Hoy, David Couzens (Ed.). (1986). *Foucault: A Critical Reader*. Oxford: Blackwell

Wal, S.L. van der. (1967). *De opkomst van de nationalistische beweging in Nederlands-Indië*.

Groningen: J.B. Wolters. [Uitgaven van de Commissie voor Bronnenpublicatie betreffende de geschiedenis van Nederlands-Indië 1900-1942 van het Historisch Genootschap (gevestigd te Utrecht)]

Werthheim, W.F. *Indonesian Society in Transition, a Study of Social Change*. A.b. Misbah Zulfah Ellizabet. (1999). *Masyarakat Indonesia dalam Transisi, Studi Perubahan Sosial*. Yogyakarta: Tiara Wacana

Yuliati, Dewi. (2000). *Semaoen, Pers dan Radikalisasi Sarekat Islam Semarang*. Semarang: Bandera